

SZOTÁK SZILVIA

A burgenlandi Felsőpulya¹ (Oberpullendorf)

Betekintés a település történetébe

Felsőpulya Közép-Burgenland tartományban található járási székhely, amely két falu, Közép- és Felsőpulya egyesüléséből jött létre 1958-ban. Így a továbbiakban mindkét település neve szerepelni fog a dolgozatomban, annak ellenére, hogy ma már Középpulya különálló közigazgatási egységként nem létezik. A két helység már korábban is együttműködött, csaknem összeépült. Felsőpulya 1975-ben a városi rangot is elnyerte, amely erőteljes lendületet adott gazdasági és kereskedelmi fejlődésének, illetve kulturális központtá válásának, hiszen a ranggal együtt járó nagyobb költségvetéssel tudott gazdálkodni.

Az archeológiai leletek bizonyossága szerint ősidők óta lakott terület volt. A magyar nyelvszigetek lakosait valószínűleg a 10–12. században telepítették ide. Ők voltak a magyar királyság határőrei. Feladatuk a határok figyelése és védelme volt. Szolgálatukért a települések lakói kismemesi rangot kaptak, amely felmentette őket a dézsma és az adófizetés alól, de cserébe háború esetén kötelező volt katonai szolgálatot teljesíteniük.

Az első írásos emlék, amelyben Pulyát említik, II. András 1225-ből² való oklevele. Az oklevél a közeli Borsmonostor³ határainak leírásakor említi meg „Pule maioris et minoris”-t,⁴ egy Konrád nevű személy birtokaként. Él egy olyan feltételezés is, hogy a latin elnevezések inkább Alsó-⁵ és Középpulyára vonatkozhatnak, mert Felsőpulya lakói már ekkor is szabad nemesek voltak. Ahogy a helyiek ma is mondják, „a kutyabőr ott volt a padláson”. Maga a hely-

1 Ezúton szeretnék köszönetet mondani Prof. Karal Violának, Dr. Galambos Ferenc Iréneusz atyának, Major Pálnak, Tóth Máriának és a pulyaiaknak a kutatásomban nyújtott segítségükért.

2 Nagy Imre: Sopron vármegyei oklevéltár. In: Loibersbeck, Josef: *Burgenländische Heimblätter*. Eisenstadt, 1968, 66. p.

3 Kloster Marienberg, Mária-hegyi kolostor.

4 Nagy és Kis Pulya.

5 (Dolje Pula), horvát kisebbség él ma ott.

ség az egész nyugati határ mentén végighúzódó határőr települések közé tartozott, s magyar lakosságát még a török idők után is megőrizte. A középkori oklevelekben többször is szerepelnek Pulya nemesi /nobiles de Pula/, de a helységnév magyarul csak 1378-ban jelenik meg először „Felpula” alakban. A név eredetét tekintve vagy a „pulya = gyerek” szóból, vagy a szláv eredetű „polje = föld”-ből származtatható. A német Pullendorf elnevezéssel először egy 1279-es soproni oklevélben találkozunk.⁶ Horvát telepesek Kőszeg ostroma után menekültek a határőrvidékre a hazájukat pusztító törökök elől, de a német területeken folyó vallásháborúk elől menekülő protestánsok is itt leltek új hazára. Így váltak a magyar határőr-települések az évszázadok során nyelvszigetté. A magyar kulturális élet folyamatosságát ez addig nem zavarta, amíg a terület a Magyar Koronához tartozott.

A két község, Középpulya és Felsőpulya fejlődése különböző volt. A középpulyaiakat az idősebbek emlékei szerint régebben tréfásan „gyarmatiaknak” nevezték, amely a falusias jellegre, illetve az egykori jobbágyközségre utalt, míg a felsőpulyaiakhoz a padlásán lévő hajdani „kutyabőr” társul, amely a vezető jellegre, a nemesi eredetre enged következtetni. Felsőpulyának 1853-tól adóhivatala, 1854-től járásbíróháza, 1858-tól évente négyszeri vásártartási joga van, s itt lesz állomása az 1910-ben megnyíló Sopront Kőszeggel összekötő vasútvonalnak is. 1927-ben a településen kórházat is építenek. Az kétségtelen, hogy Középpulya mai napig megőrizte csendes, falusi jellegét, míg a városi főutca, az üzletek egymásutánisága, a városi külső Felsőpulya sajátja.

Az oklevelekben hasznos adatokkal találkozhatunk a települések vallási életére vonatkozóan is. Mindkét községet római katolikus vallásúak lakták.⁷ Középpulyán volt a plébániatemplom, a felsőpulyaiak odajártak misére egészen a redemptoristák⁸ 1934-es megjelenéséig, akik templomot építettek Felsőpulyán, s a gazdasági válság miatt tönkrement, általuk megvásárolt Klemm-féle szállodából kolostort hoztak létre. Így az egyházi élet súlypontja is fokozatosan oda helyeződött át. Felsőpulyán 1949-ben alakult önálló plé-

6 Loibersbeck, Josef: *Burgenländische Heimblätter*. Eisenstadt, 1968. pp. 65–82.

7 A magyar népcsoport három felekezethez tartozott. A már említett Pulya és Alsóór lakói katolikusok, a felsőőriek túlnyomó része református, az őrszigetiek pedig lutheránusok. A második világháború végéig még voltak felekezeti ellentétek a települések között, amely például megnyilvánult abban, hogy a szülők ellenezték gyermekeik házasságát, ha különböző felekezethez tartoztak. Az egymástól való elzárkózást csak a második világháború utáni új helyzet oldotta fel, amely következtében be kellett látniuk, hogy össze kell fogni a település fennmaradása érdekében.

8 A Redemptoristák (Megváltóról elnevezett missziós papok társulata) kongregációja 1732-ben alakult meg Ligouri Szent Alfonz vezetésével. Elhatározása szerint feladatuk a vidék elhagyatott népének lelki gondozása. 1749-ben nyerte el a pápai jóváhagyást, és hamarosan – különösen, amikor Hofbauer Szent Kelemen az Alpoktól északra fekvő országokba is elvitte a rendet – az egyház legnagyobb újkori férfiszervezetévé fejlődött, amely mind a mai napig tevékenykedik, főleg népmissziókban és lelkipásztorkodásban. In: *Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár – a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza*.

bánia, addig ők is Középpulyához tartoztak. A magyar közösségnek ki kellett állnia amellett, hogy magyar miséket tartsanak. Ma püspöki ígéret van arra, hogy amíg él magyar ajkú a helységben, addig biztosítják a redemptoristák a magyar misét és a magyar nyelvű temetést is, ha igény van rá. A redemptoristák a hitélet fellendítéséhez nagyban hozzájárultak, szívesen foglalkoztak az ifjúsággal hittanórákon, de nem tekintették szívügyüknek, hogy ezt feltétlenül magyarul tegyék, s ezzel kedvezzenek a magyar nyelv fennmaradásának. A település mai magyar vallási élete a 80. esztendő s páter Seper nevéhez kapcsolódik, aki minden vasárnap magyar misét tart a felsőpulyai Szt. Ferenc-templomban. Középpulyán a hónap első vasárnapján mindig német misét tartanak, hogy a német ajkú lakosság vallási igényének is eleget tegyenek, bár a helyiek elmondása szerint ők egyébként is feljárnak Felsőpulyára. Szombat kivételével mindennap tartanak Rózsafüzér-imát is. A páter feladata nemcsak a magyar lakosság hitéletének vezetése, vallási igényeire való figyelem, de ő látja el a helyi kórház egyházi teendőit is, és egyéb feladatokat.

Az etnikumok arányának változása a történelem során és hatása az együttélésre

Burgenland Ausztriához történt csatolása után osztrákok kerülnek többségi státuszba a magyar és horvát kisebbséggel szemben. Nézzük meg, hogyan változott a népesség létszáma a határváltozások óta.

Az alábbi táblázat 1920-tól mutatja a népszámlálások eredményeit:

	Népesség összesen	Német	Magyar	Horvát	Egyéb	Megjegyzés
*1920	294 849	221 185	24 867	44 753	4044	Még a magyar népszámlálás szerinti adatok. Az anyanyelvre kérdezzük rá. (Muttersprache)
*1923	286 179	226 995	15 254	42 011	1919	Az osztrák népszámlálás anyanyelvi adatai
*1934	299 447	241 326	10 442	40 500	7179	Az osztrák népszámlálás anyanyelvi adatai
*1951	276 139	239 687	5 251	30 599	599	A használati nyelvre kérdezzük rá. (Umgangssprache)
*1961	271 001	235 491	5 642	28 126	1742	A használati nyelvre kérdezzük rá
*1971	272 119	241 254	5 673	24 526	666	A használati nyelvre kérdezzük rá
* ⁹ 1981	269 771	245 369	4 147	18 762	1493	A használati nyelvre kérdezzük rá
* ¹⁰ 1991	263 092	237 516	6 763	19 109	1494	A használati nyelvre kérdezzük rá

⁹ Éger György: *A burgenlandi magyarság rövid története*. Szombathely, 1994, 20. p.

¹⁰ *Volkszählung* 1991, 23. p. (KSH)

Amint az előző táblázat mutatja, a magyarság száma csaknem hatodára csökkent Burgenlandban a statisztikai adatok szerint. Ez a létszámcsökkenés több évtizedes folyamat eredménye. 1920 után az értelmiség elvándorlásával kezdődött, akik a békeszerződés után Magyarországra menekültek, s helyüket német ajkú tisztviselők töltötték be. Hozzájárult a statisztikák mutatta létszámcsökkenéshez az osztrák népszámlálások eltérő szokása, miszerint nem az anyanyelvre, hanem a használati nyelvre kérdeztek rá, az pedig egyre több kisebbségi esetben a német volt. Így nem derült ki a statisztikákból, hogy valójában milyen nemzetiséghez tartozik a megkérdezett. Meg kell említeni a nácizmus alatt bekövetkezett magyar zsidó és cigány lakosság elhurcolását – amely mintegy tizenkétezer veszteséget okozott a burgenlandi magyarságnak¹¹ –, s nem utolsósorban a munkanélküliség miatt kialakuló tömeges elvándorlást, a vegyes házasságok egyre nagyobb számát mint beolvasztó tényezőt, illetve mindezek következményeként: az erőteljes asszimilációt.

Pulya lakossága a környező településekhez képest egyre növekszik. Míg 1923-ban 1400 fő, 1951-ben 1824 (ekkor még a lakosság fele magyarnak vallotta magát), 1971-ben 2323, 1981-ben 2424 (ebből 724 fő vallotta magát magyarnak), 1991-ben 2640.¹² Ez a gyarapodás Pulya várossá válásának, valamint gazdasági és kulturális központtá való fejlődésének köszönhető.

1921 után az elaprózódott birtokok nem voltak versenyképesek, tönkrementek, a gazdáknak el kellett vándorolniuk Pulyáról. A bevándorlók többnyire németek (üzletemberek, hivatalnokok, stb., akiket vonzott a fellendülőben lévő város biztosította lehetőség), az elvándorlók pedig magyarok voltak (akik számára előnyösebbnek bizonyult és biztosabb megélhetést jelentett a közeli Grazban vagy Bécsben munkát vállalni). Így megváltozott Pulya etnikai összetétele; a magyarok fokozatosan kisebbségbe kerültek.

Felsőpulya lakosságának 30%-a élt meg 1923-ban mezőgazdasági területről, 1971-re ez 5%-ra (többnyire a magyarok) csökkent. Manapság egyetlen, 120 hektáron munkálkodó gazda van: ő a legnagyobb területen gazdálkodó magyar nemzetiségű gazda. Mindemellett neki is szüksége van a téli időszakban plusz jövedelemforrásra: ahogy a pulyaiak mondják: „*hórámolást*” végez. Rajta kívül még 2-3 gazdának ugyancsak a mezőgazdaság a megélhetési forrása. A problémát az ipari telepek jelentik számukra, amelyek a mezőgazdasági művelésre alkalmasabb, sík terepeket vásárolják meg a várostól.

11 Baumgartner, Gerhard: *6xÖsterreich, Geschichte und aktuelle Situation der Volksgruppen (Ungarn)*. 1995, 99. p.

12 A helyi magyar ajkúak száma 1991-ben sem változott. A polgármester szerint ma Pulya lakossága megközelíti a 3000-et, s a lakosság 30-35%-a „*magyar, habár nem is beszél a magyart, érti a magyar nyelvet, tudna is beszélni, de mindig kevesebb alkalom adódik Pulyán a magyart használni, mert ez a mi sorsunk. Ha két magyar van együtt és odajön egy harmadik, aki nem bírja a magyart, akkor muszáj vagyunk németül beszélni.*”

A legnagyobb gazda is csak a munka szeretete miatt tartott ki a földművelésnél.

Figyelembe kell venni a migrációt is, mint lakosságnövelő tényezőt. A volt Jugoszlávia területéről csaknem 632-en érkeztek Pulyára a délszláv háború elől.¹³ A Statisztikai évkönyv adatai szerint – ahhoz képest, hogy Pulya relatíve kisváros – teljes etnikai tarkaság jellemzi a lakosságot.

A városi cím, s a számos ipari cég tarkasága ellenére a legtöbb fiatal nem talál munkalehetőséget. Így a friss diplomások Bécsben maradnak, s ott keresnek munkát.

Az etnikumok közötti kapcsolatrendszer

Pulyán a már sokszor emlegetett három etnikum – horvát, magyar, osztrák – kb. 450 éve él egymás mellett – békésen. A egyes házasságok ma egyre divatosabbak, ez egyébként közvetlenül 1921 után sem jelentett problémát, de hozzájárult a beolvadás felgyorsulásához. A három etnikum szívesen házasodott egymás közösségeiből. Általában az érzelmek döntöttek, vagy a felekezeti hovatartozás, hiszen a más valláshoz tartozó fiatal a szülők nem nézték jó szemmel. Ma azonban ennek már nincs jelentősége a párválasztásnál. Így a közösség megítélésében nem jelent sem előnyt, sem hátrányt, ha egy magyar osztrákkal vagy horváttal házasodik. A helyiek elmondása szerint egy közös menyegzőre (osztrák–magyar) a horvátok is szívesen elmennek, sőt közös dallamaikat is éneklük. Az osztrákokkal való házasodás jelenleg legfeljebb egy magyarországi lánynak jelent előnyt vagy jobb életet, a gazdasági fejlettség miatt. Ilyenkor a nő a házasság által automatikusan megkapja az osztrák állampolgárságot. Ellenben, ha magyarországi férfi vesz el osztrák nőt, ő csak akkor kaphatja meg az osztrák állampolgárságot, ha állandó munkahellyel és lakással rendelkezik. A közösség minden esetben befogadó és barátságos magatartást tanúsít.

A egyes házasságok esetében a családi köznyelv általában a német, akár a feleség, akár a férj magyar ajkú. Az sem jelent biztosítékot a magyar nyelv továbbadására, ha két magyar ajkú házasodik össze. Teljesen családi döntés a nyelvmegtartás. Kisgyermekkorban (1–3. év) tanítják őket magyarul, de aztán az iskolában németül tanulnak, s egyre jobban elfelejtik a nyelvet.

„A magyar nyelvet a szüleimtől tanultam, a kiskoromban csak magyarul beszélünk, és németül egyáltalán nem. Amikor az óvodába kezdtem járni, kénytelen voltam németül megtanulni. A gyerekek az óvodában ugyanis egyáltalán nem értettek engem, és ez persze nagyon zavart. Ezután elkezdtem

¹³ Statistisches Jahrbuch. Burgenland, 1993.

németül tanulni, és a magyar tudásom gyakorlatilag feledésbe merült. Ezt követően nagyon keveset beszéltem magyarul, még a családban is alig, mert látam, hogy a német fontos, és a szüleim is azt akarták, hogy németül tudjak beszélni. Ezért ezután németül beszéltünk.” (K. P.)

A gyerekek egymás között sem használták a magyar nyelvet, noha tudták egymásról, hogy magyar ajkúak:

„Voltak magyar ajkú ismerőseim az óvoda alatt is és az általános iskolában szintén. Aztán a gimnáziumban már nem, mert oda már máshonnan is jöttek diákok. De furcsa módon mi egymás között soha nem beszéltünk magyarul, habár tudtuk egymásról, hogy beszélünk magyarul. Igazából ez nem is volt tudatos, talán nem is tudtuk, hogy mivel jár, ha egymás közt is németül beszélünk, egyszerűen csak ez volt a könnyebb megoldás.” (K. P.)

A megkérdezettek szerint ugyanúgy összekötik baráti, komasági szálak is a három etnikumot, de a legtöbb interjúból az derült ki, hogy a megkérdezett legjobb barátja magyar ajkú. A vegyes házasságokból egyértelműen következik a komasági kapcsolat, de ebben az esetben sincs számon tartva, hogy osztják vagy magyar, vagy horvát-e a komája valakinek.

A város kulturális élete színes, gazdag és mindenki igényeit igyekszik kielégíteni. Vannak tipikusan magyar rendezvények, de egyébként ezek az összejövetelek is nyitottak. Szinte természetes a vegyes házasságok esetében, hogy a nem magyar ajkú társ is részt vesz a rendezvényen. Az egykori Rohonczy-kastély, ma Szent István-ház, helyet ad kiállításoknak, ifjúsági rendezvényeknek, színvonalas hangversenyeknek nemcsak a helyiek, de az egész járás részére. A Városháza kiállítóterme a település prehisztorikus gyökereit mutatja be.

Az üzleti életben itt is vastörvények uralkodnak, azzal kötnek üzletet a helyi magyarok, aki a legelőnyösebb feltételeket kínálja: az etnikum az üzlet szempontjából nem meghatározó tényező.

Kapcsolat Magyarországgal

A felsőpulyai magyarok a 2. világháború után teljesen elszakadtak az anyanemzettől. Joggal érzik úgy, hogy magukra hagyták őket, bár sokkal kevesebb a létszámuk, mint a többi határon túli magyarságé. A kapcsolatok megszünte még jobban felgyorsította az asszimilációs folyamatot. Az 1960–70-es években az itteniek már egyszer-kétszer át tudták lépni a határt (sőt lehetett volna többször is), de bevallásuk szerint, elég körülményes volt az utazás megszervezése a vízumkényszer és a hosszadalmas várakozás miatt. Ennek ellenére a Magyar Kultúregyesület pulyai fiókjá évente szervezett kirándulásokat Magyarországra kedvezményes határátlépővel. A kirándulások alkalmával mindig egy-egy újabb magyarországi várost, tájegységet látogattak meg

a burgenlandi magyarok, így jutottak el a Hortobágyra, Budapestre, Pécsre, stb.; az anyaországból magyar áruval – többnyire népzenei, illetve komolyzenei előadások – tértek haza.

Az 1989-es rendszerváltás hozott igazán nagy változást a kapcsolatok ápolásában. Nemcsak a rokoni szálakat tudták feleleveníteni, de gyakoribbak lettek a kirándulások, bevásárlások, üzleti tevékenységek is, azonban ez nem jelenti a helyiek magyar identitástudatának növekedését.

A város jó kapcsolatban áll Sopronnal (közösösen szervezett versenyek – pl. Benedek Elek mesemondó verseny – a soproni Tanítóképző Főiskolával együtt), Kőszeggel (innen jár át a kántor orgonálni a középpulyai templomba), Zalaszentgróttal, Szombathellyel és Győrrel mind gazdasági, mind kulturális téren egyaránt.

Média

Felsőpulya havonta megjelenő lapja¹⁴ is tükrözi a település lakosainak többnyelvűségét. Az újságnak van egy magyar oldala, amely havonta beszámol a magyarságnak az elmúlt hónap városi és tartományi szinten történő aktuális eseményeiről. Az oldalon egy rövid terjedelmű német nyelvű összefoglalás is helyet kap, amely az osztrákokat hivatott tájékoztatni a magyar eseményekről.

Noha nem Pulya a központja, de pulyai magyarok is részt vesznek a Burgenlandi Rádió magyar adásának szerkesztésében, amely hetente félórában sugároz.

Januártól ismét elkezdhetette népcsoport adásait a pár hónapig – anyagi gondok miatt – szünetelő magánkezdemenyezésű Antenne 4 rádió,¹⁵ amely vasárnaponként jelentkezik, többek között a *Magyarul mindenkinek* című adásával is. A műsor elsődlegesen aktuális népcsoport-témákkal foglalkozik a kulturális, a gazdasági, politikai és szociális élet köréből.

Ugyancsak bekapcsolódtak a pulyaiak az *Őrség*¹⁶ című lap írásába is. A kiadvány a burgenlandi magyarság életképeit, problémáit, múltját, jövőjét, jelenét, kultúráját és szellemi hagyományait igyekszik bemutatni. Eddig megjelent számaiból rengeteg információhoz juthatunk az itteni magyarságról. Gyerekekhez szól a *Hírhozó*, amely pár oldalban, játékos formában próbálja meg felkelteni a kisebbek érdeklődését a magyar nyelv iránt – meséket, versikéket, rejtvényeket, rajzokat tartalmaz.

14 *Unsere Stadt = A mi városunk*

15 A rádió egyik tulajdonosa a MORA Ges. (MORA = mehrsprachiges offenes Radio)

16 *Die Wart* címmel kiadja a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület Felsőőrött (Oberwart). Felelős szerkesztője Dr. Galambos Ferenc Iréneusz atya (a burgenlandi magyarság „lelke”).

Nyelv és oktatás

Az osztrák kormány rendelete értelmében 2000. október elsejétől a német mellett a magyar nyelv is hivatalos lett a következő burgenlandi településeken: Felsőpulyán (Oberpullendorf), Felsőőrön (Oberwart), Alsóőrön (Untertwart) és Vasvörösváron (Rotenturm an der Pinka). A rendelkezés értelmében hivatalos helyeken, pl. a kormányhivatalokban, a bíróságokon, a rendőrségen és az állami intézmények ügyintézésében a magyar egyenértékűként használható a némettel.¹⁷ Mire ezt a rendelkezést sok évi csúszással bevezették, már három generáció nőtt fel úgy, hogy németül végezte iskoláit és német nyelvű hittanra járt. Márpedig a nemzetiségi identitástudat megtartásáért nagyon sokat tehetett volna a család, az iskola és az egyház. A hitleri időszak után a magyarok fontosabbnak tartották, hogy gyermekeiknek jobb jövőt biztosítsanak, ezért igyekeztek minél jobban elsajátítani a német nyelvet, amely az előbbre jutást, a boldogulást jelentette számukra. A magyar nyelvű iskoláztatásnak 1945 után elvi akadályja nincs, a gyakorlatban azonban nem működik. A magyar nyelvű vallási élet sem tölti be nyelvmentő funkcióját. Mielőtt Pulya mai magyar oktatásába adnék betekintést, visszatérnék 1921-hez. A Saint Germain-ben kötött békeszerződés – bár a kisebbségek védelmét csak nagy általánosságban mondta ki¹⁸ – eleinte nem jelentett nagy változást, mert e községek megtarthatták felekezeti iskoláikat, s tulajdonképpen a magyar élet folytatódhatott volna tovább. A fordulópontot 1938, a német nemzetiszocializmus hatalomra kerülése hozta. A hitleri időszakban a magyar szóért börtön járt: „...1943-ban kerültem ki a vasútra mint tanonc, s akkor a főnököm megmondta mindjárt, hogy itt magyar szó nincsen, itt csak németül beszélhetünk...” (M. P.)

17 *Népszabadság*, 2000. június 17. Örvendetes hír, hogy a Burgenlandi Magyarok Népfőiskolája 2001-es tavaszi programjában az alábbi – a fentebb említett törvénnyel kapcsolatos – aktuális nyelvtanfolyamok szerepelnek, amelyek lehetőséget adtak a tanulásra nemcsak a kedvtelésből magyar nyelvet tanulóknak, de azt a munkahelyen hasznosítani tudóknak is: *Magyar kezdőknek, Magyar továbbképzési tanfolyam, Magyar a munkahelyen*. A kurzuson elsajátítható még: *A magyar gazdasági nyelv megfogalmazásai. Üzleti tárgyalás és levelezés, közigazgatás, Magyar hivatalos nyelv* (kurzusleírásban: „2000 óta a magyar nyelv Burgenland magyar lakta településeiben hivatalossá vált. Ez a tanfolyam a hivatalnokok továbbképzésére szolgál”).

18 Az 1919-es Saint Germain-i államszerződés általános emberi jogokra vonatkozó 67-es cikkelyéből: „Osztrák állampolgárok, akik egy faji, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartoznak, ugyanabban – jogilag és ténylegesen – a bánásmódban és garanciákban részesülnek, mint más állampolgárok.” 68. tc. 2. bekezdés.: „Városokban és járásokban, ahol aránylag jelentős számú osztrák állampolgár lakik, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartoznak, ezen kisebbségi csoportoknak minden anyagi juttatásból, mely nevelési, vallási vagy jótékony célra közpénzből állami, községi vagy más költségvetésből ered, megfelelő részt kell biztosítani használatra és a csoport hasznára.” In: Szeberényi Lajos: *Az őrségi magyarok*. Őrségi füzetek, Felsőőr, 1988, 12. p.

Az 1955-ös államszerződés újrarendezi a kisebbségi jogokat, de csak a szlovéneket és horvátokat ismeri el kisebbségként, a magyarokat és cseheket meg sem említi. Éppen ezért az 1968-ban megalakult Burgenlandi Magyar Kultúr-egyesület alapvető céljául azt tűzte ki, hogy a magyarságot mint népcsoportot hivatalosan is elismerteti. Az 1976-os népcsoport-törvény már a magyar és a cseh kisebbséget is jegyzi a horvát és a szlovén mellett. 1979-ben tartják a magyar nemzetiségi tanács első ülészakát, amelyet maga Kreisky szövetségi kancellár nyitott meg. A Népcsoport-tanács azért fontos a magyarság számára, mert kapcsolatot tart fenn a Kancelláriai Hivatallal, amely a kisebbségek anyagi támogatásáról dönt. 1999-ben, két év szünet után újra megalakult a Magyar Népcsoport-tanács, amely elnökévé Felsőpulya polgármesterét, Kulmann Ernőt választotta, aki már eddig is azért munkálkodott, hogy a magyar kisebbség is megkapja az erkölcsi támogatás mellett a létezéséhez szükséges anyagi támogatást is (2000-ben 17,4 %-kal csökkent a támogatás).¹⁹

Az oktatás helyzete tarka képet mutat. Bár 1938-ban megszüntették a magyar nyelv tanítását, 1945-ben újra megkezdődhetett volna, azonban a tanítás nyelve rövid időn belül a német lett, annak ellenére, hogy az 1937-es iskola-törvény lehetővé tette a kétnyelvű oktatást. Felsőpulyán a polgári iskolában a magyar szabadon választható tantárgy volt. Kísérleti osztályokat is indítottak, és azok a gyerekek, akik a magyart választották, kötelező tantárgyként tanulhatták. A probléma a továbbtanulás volt. A magyar oktatás folyamatos intézményi rendszerét nem biztosították sem a gimnáziumban, sem a felsőoktatásban, így aki tovább szeretett volna tanulni, annak ezt német nyelven kellett tennie. Ezért így ésszerűbbnek látták a német nyelvű polgáriba járni. Gondot jelentett a második világháború után a megfelelő képesítésű és nyelvtudású magyar tanerő hiánya is.

Felsőpulyán a '90-es évektől kezdve nagy erőfeszítéseket tettek a magyar nyelvű oktatás terén, szép eredményeket elérve, mégis – véleményem szerint – kicsit későn. A tanítók, tanítónők Magyarországról települtek át, ami a nyelvtudás szempontjából nagyon előnyösnek bizonyult a helyiek számára. Pulya ma iskolaközpont, noha 1921-ben csak elemi iskolával rendelkezett. A határok módosulásával jelentett ez hátrányt, mert a közeli Szombathelyen, Sopronban, Kőszegen lévő oktatási intézmények már nem tudták biztosítani a továbbtanulás lehetőségét. Innen nőtte ki magát oktatási központtá, s tett eleget az egész járás szellemi és kulturális igényeinek. A városnak általános iskolája,²⁰ 1962/63-as tanévtől gimnáziuma, 1970-től kereskedelmi szakkö-

19 A Népcsoport-tanácsban 16-an képviselik a magyarság érdekeit; négy kormánypárti, négy egyházi és nyolc egyesületi tag. Ezek közül nyolc a bécsi magyarság, nyolc a burgenlandi magyarság soraiból kerül ki.

20 Az 1-4. osztályos általános iskolai képzés (Volksschule) a csatlakozás utántól működik folyamatosan. A magyar általános iskolai 5-8. osztálynak megfelelő képzés (Hauptschule) 1942-től.

zépiskolája volt, s az intézmények száma még tovább gyarapodott: 1972-ben kereskedelmi főiskola nyitotta meg kapuit a településen. A régmúltba nyúlik vissza a felsőpulyai zeneiskolai képzés, amely gondoskodott a tehetségek utánpótlásáról.

Az óvodába járó 110 gyerek közül 2000-ben 75-80 járt magyarórákra (osztrák gyerekek, vagy olyan magyar szülők gyerekei, akik nem beszélik a nyelvet, 90%-ban német ajkúak) és a korábbi három, illetve hat óra helyett az óvónő már heti húsz órában foglalkozhatott magyarul a gyerekekkel. Célja, hogy megszerettesse a magyar nyelv muzsikáját, valamint toleranciára nevelje őket úgy, hogy közben a gyerekek megismerjenek magyar népdalokat, meséket, mondókákat is.²¹

Az általános iskola első négy osztályában az 1998/99-es tanévtől bevezették a magyart kötelező tantárgyként, és így a gyerekek négy éven át tanulják a nyelvet, illetve vizsgáznak belőle.

Osztály	Gyerekek száma	Heti óraszám	A tanulás formája
1.	12	2/hét	kötelező
2.	19	2/hét	kötelező
3.	15	3/hét	kötelező
4.	9	1/hét	szabadon választott

A gyerekek szülei már általában nem beszélik a magyart, tehát a gyerekek idegen nyelvként tanulják azt meg. Ellentmondás, hogy a magyart tanuló osztályok osztályfőnökei sem beszélik²² a magyar nyelvet, kivételt a másodikos osztályfőnök képez. A szülők között vannak olyan osztrák nemzetiségű kereskedők, orvosok, akik magyar kapcsolataik miatt küldik gyerekeiket a magyar osztályba.

Az 1. osztály első félévében a gyerekek ismerkednek a nyelvvel. Magyarul nem olvasnak, nem írnak, hogy a német nyelv tanulását ne zavarják. Olvasni 2., írni 3. osztályban kezdenek el, s így a 4. osztály végére már alapszókinccsel rendelkeznek.

Hasonló a magyar oktatás helyzete az általános iskola 5–8. osztályában is.²³ Ha a gyerekek a magyar nyelv tanulása mellett döntenek, akkor négy

21 2001 februárjában zenei cd jelent meg *Wir singen ungarisch* címmel, amelyen az óvodás gyerekek magyar dalokat énekelnek Karal Viola és Kóger Katalin vezényletével. Ugyancsak az ő munkájuk eredményei az a három nyelvű (német, magyar, horvát) énekeskönyv kisgyerekeknek, amelynek kiadása anyagi gondok miatt folyamatban van.

22 Érdekeség, hogy az első osztályba két, Erdélyből áttelepült kisgyerek jár, akik egymás között románul beszélnek, és közben németet tanulnak idegen nyelvként.

23 Hauptschule, ahol egy nagyon szép, új, dekoratív, magyar termet rendeztek be. A falakat a gyerekek színes rajzai díszítik magyar feliratokkal.

éven át kötelező tantárgyként szerepel a bizonyítványukban. Az osztály fele magyar, a másik pedig horvát nyelvet tanul heti 4 órában. Ez osztályonként 10-12 magyar tanulót jelent. Ebből a létszámból két gyerek magyar anyanyelvű, az édesanyjuk Magyarországról jött át, a többiek szülei német ajkúak, ebben az esetben a nagyszülők tudnak még magyarul.

A gimnáziumban az 1987/88-as tanévtől indult be az ún. „pannon osztály”, amely egy közös, horvát–magyar nyelvű osztályt jelent. A gyerekek heti három órában tanulják kötelező tantárgyként nemzetiségük nyelvét. Az oktatási formát nem zárja hivatalos állami nyelvvizsga. Aki a pannon osztályba jelentkezik, annak négy éven át kötelező tantárgyként tanulnia kell a magyart vagy a horvátot, s a negyedik év végén érettségit tehet. Évente kb. 10–15 diák jelentkezik a magyar tanulására a pannon osztályba, s ebből kb. kettő él az érettségi lehetőségével. A magyar érettségi két részből áll: egy otthon elkészített írásbeli dolgozatról és egy szóbeli feleletből, amely a kommunikációs készséget méri le különböző témakörökben. Eddig magyar ajkú tanárnő tanította a diákokat, ettől a tanévtől egy német ajkú tanárnő vette át a pannon osztályt, aki a magyart mint idegen nyelvet tanulta meg Ausztriában. Osztrák lévén kulturális kötődése nincs.

Pulyán nemcsak iskolai keretek között folyik a nyelvoktatás. Kb. tízéves múltja van annak a nyelvtanfolyamnak, amit a helyi felnőtt lakosság számára hirdettek meg. A tízhetes tanfolyam heti egy alkalommal 2x50 percben ad lehetőséget a magyarnak mint idegen nyelvnek tanulására. A hallgatók kereskedők, szállodatulajdonosok és tanárok, többnyire osztrák nemzetiségűek, csak egy-kettő a magyar etnikumhoz tartozó. A tanfolyam kezdő és haladó szinten is működik kb. tíz olyan tanítvánnyal, akik hat éve folyamatosan tanulják a nyelvet. A tanfolyamon oktató tanárnő évente egy magyarországi kirándulásra is elviszi őket. Tanítványai nyelvtanulását vagy a hobbijuk, vagy magán, illetve üzleti kapcsolataik motiválják. Ezt a kurzust a rendszerváltás lendítette fel:²⁴ a pulyai osztrák, illetve magyar ajkú üzletemberek, gazdák, kereskedők megragadták a határon túl rájuk váró lehetőségeket, s belátták, hogy az üzlet sikerének elengedhetetlen feltétele a nyelv ismerete; ez számukra is motivációt jelent a magyar nyelv tanulására.

Az oktatásban a helyi vezetés és a lelkes tanárok összefogásával ígéretes eredmények születtek. Sikerült elérni, hogy a magyart kötelező tantárgyként

24 A városban hat éve gyerekek részére is lehetőség adódik arra, hogy az iskola mellett magyart tanuljanak saját kedvükre. Ezen a foglalkozáson főleg a 6–11 évesek vesznek részt. A kezdeményezést a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület pulyai szervezete támogatja. A foglalkozásokon a magyar kultúra és népművészet hagyományaival ismerkedhetnek meg a gyerekek játékos formában, de közben az írást, olvasást, zenei készséget is továbbfejlesztve, tehát nemcsak hallás után, tanulják a nyelvet. Kedvenc írójuk Kányádi, Sarkadi és Weöres Sándor. *„Cél, hogy ne úgy tanulják meg a magyar nyelvet, mint a pullendorfi 40-es, 50-es generáció, akik hallás után tanulták a nyelvet, és kötődésük a kultúrához nincs.”* (K. K.)

oktassák a legtöbb intézményben. A versenyeken szép eredményeket érnek el magyar nyelvből a pulyai gyerekek. Sikerként könyvelik el, hogy a rendszerváltás óta az osztrákok érdeklődése is megnövekedett Pulyán a magyar nyelv tanulása iránt a határ közelsége és a gazdasági lehetőségek miatt. Fontos a magyar közösség számára, hogy a többségben lévő etnikum érdeklődése megnövekedett a kisebbségi nyelv iránt, és azt szívesen tanulja. A helyiek célja a magyarság megtartása, s a helyi magyar értelmiség utánpótlásának felnevelése.²⁵ A magyar nyelv iránt érdeklődők számára a városi könyvtár több mint kétezer kötetes könyvállománya is rendelkezésére áll.

Az etnikumok jelenléte a helyi intézményekben és eloszlása a településen

Az interjúkból is kiderült, hogy az érvényesülés, a továbbtanulás lehetősége német nyelven mindenki számára adott volt, aki élni kívánt a lehetőséggel, és anyagilag biztosítani tudta tanulmányait. Ennek megfelelően az etnikai hovatartozás nem jelentett, és ma sem jelent hátrányt Felsőpulyán. Mind a horvát, mind a magyar kisebbség képviselteti magát a helyi intézményekben, az iskolákban (itt az igazgatók osztrákok), a városházán, a pénzügyintézetekben, s a közhivatalok szinte mindegyikében, de nem nemzetiségként, hanem mint az osztrák állam polgárai. A településnek szinte folyamatosan kétnyelvű (magyar–német) polgármestere van, s a kétnyelvűség általában előny az induló számára, hiszen így minden etnikummal anyanyelvén tud szót érteni. A magyar kisebbség teljesen beépült az osztrák többségű lakosság közé. Ha a város etnikai, területi megoszlását követjük nyomom, akkor is ez látszik beigazósulni.

A település magvát hajdanán a templom, az iskola és a helyi vendéglő jelentette. Ezt ma is megtalálni Középpulyán az *Ungargasse* kanyargós utcájában. Az utca elnevezése ellenére azonban ma már nem laknak magyarok minden házban, de ez maradt a magyar utca, a magyar tömb Középpulyán. Felsőpulyán a magyar lakosság szétszórta él, nem lehet egyértelműen meghatározni magyar tömböket. A központot inkább a német és horvát üzletemberek foglalták el, míg a magyar lakosság kijebb szorult.

²⁵ Persze a pulyai magyart tanító pedagógusok munkája sem problémamentes. Nincs egységes tanterv a kezükben, amely összehangolná a magyar nyelv oktatását az óvodától a gimnáziumig. Nincs szintenként kidolgozott követelményrendszer. Munkájuk nem mindig egymásra épülő, mert nem tartják egymással a kapcsolatot. Hiányoznak magyar nyelvű szemléltetőeszközök, tankönyvek.

Szimbolikus terek megléte Pulyán

A városban több magyar felirat is található: a felsőpulyai temető bejáratánál, tábla Kozina Sándor emlékére a felsőpulyai templom falán, magyar hirdetés a középpulyai templom előtti hirdetőtáblán, illetve ugyanott a két világháború hősi halottainak emlékműve, valamint a középpulyai templom belső falán egy magyar nyelvű emléktábla 1969-ből, amely arról számol be, hogy a templomot Szt. Simon és Júdás Tádé tiszteletére szentelték fel.

A templom az egyik, s talán a legfontosabb gyülekezési helye az itt élő magyaroknak. A vasárnapi misén főleg az első nemzedék vesz részt, de a jelesebb ünnepeken megjelennek a fiatalabbak is. Általában 30-40 hívő. Magyar sírfeliratokat találtam még, főleg múlt századi sírokon. Azóta nagy a nyelvi kavardás: Család Hauer-Koó, Familie Koo, Ribarits család (a kősíron belül egy fakesztr 2000-ből, amelyen már német minta szerint szerepel a felirat: Julius Ribarits, Ruhe in Frieden! A jelenben hiába kutattam át a tanácsháza környékének hirdetőtábláit, azok csak német nyelven adtak tájékoztatást.

Két fontos magyar találkahelyet kell még megemlíteni: Középpulyán a Schlögl-kocsmát, ahol mise után a férfiak beszélgetnek, illetve a felsőpulyai Domschitz-vendéglőt. Mint már említettem, ezek nemcsak az eszmecesterék, de a helyi magyar rendezvények színhelyei is. A helyiek tervei között szerepel egy magyar klub létrehozása is a jövőben.

A gazdasági rendszerek felbomlása és hatása az itt élő etnikumokra

Burgenlandban, Felsőpulyán három – osztrák, horvát és magyar – etnikum él együtt évszázadok óta, különböző státuszban. E hármas együttélés eredményezte, hogy nem volt ritka a háromnyelvűség sem az itt élő lakosság körében hajdanán, s ezt nagyon jól ki lehetett használni a gazdasági életben. Az 1921-es, az első világháborút lezáró békeszerződések értelmében Burgenland Ausztriához kerül, s az itt élő „ősmagyarág” a politikai viszonyok értelmében kisebbségi státuszba kényszerül. Az Ausztriához csatolás jelentős változásokat eredményezett annak ellenére, hogy az a terület, ahol a magyarok éltek már 1921 előtt is – sőt évszázadok óta – nyelvszigetnek számított, s a lakosság nagyobb számban német, illetve horvát ajkú volt. Tömbben csak Alsó-őrön és környékén, illetve Felsőpulyán éltek magyarok már ebben az időben is, Burgenland többi helységében szétszórtan, szórványban.

A két Pulya eltérő fejlődése közötti különbség egyre nagyobb volt. Felsőpulya kedvező földrajzi fekvésének köszönhetően olyan funkciókat szerzett meg, amelyek előkészítették a későbbi várossá válását. Itt a hajdani paraszti társadalom egysége hamarabb megbomlott, kiépült a város közigazgatási rendszere, s ennek megfelelően hivatalnokok, kereskedők, állami alkal-

mazottak telepedtek le a helységben 1921 előtt, a magyar hivatalnoki réteg a St. Germainben aláírt békeszerződések után elhagyta a vidéket, s helyét német ajkú alkalmazottak töltötték be. Ezzel Burgenland, Pulya elveszítette magyar értelmiségének nagy részét. Ezt a hiányt a mai napig érzi, és a veszteséget nem sikerült pótolni a nyelvsziget népeiségének.

Ezzel szemben Középpulya fejlődése visszaesett. Az ok a gazdasági életben keresendő. Középpulya lakossága jórészt mezőgazdaságból élt. Az elaprózódott parcellák és a fejletlen technika alkalmazása nem biztosított megélhetést a gazdáknak, így nem vehette fel a versenyt a fejlett osztrák gazdaságokkal. Az idáig mezőgazdaságból élők most vagy elvándoroltak a településről, vagy ingázásra kényszerültek, azonban kisebb arányban megpróbálták helyben munkát találni. Ez a folyamat is hozzájárult a magyar lakosság csökkenéséhez. Az elvándoroltak és ingázók többsége Bécsben talált munkát, használati nyelve a német lett, gyakran vegyes házasságot kötött, és észrevétlenül a nyelvi asszimiláció útjára lépett.

Miért is hallunk elvétve magyar szót még Középpulyán, s Felsőpulyán már nem, vagy csak nagyon ritkán? Az ok a fentiekkel magyarázható. 1921 után az értelmiség elvándorolt (akik főleg Felsőpulyán éltek), a mezőgazdasággal foglalkozó középpulyaiak maradtak itt, s gyakorlatilag ők alkották a magyar ajkú lakosság nagy részét. Ma már természetesen ez főleg az idősebb korosztályt jelenti. Ők igyekeztek megtartani magyarságukat, a magyar nyelvet. Egymás között még magyarul beszélnek az utcán, a családban, a templom előtt, a Schlögl-kocsmában, amely a középpulyai magyar férfiak kedvenc találkahe-lye. Nemcsak a vasárnapi mise után gyűlnek itt össze, hanem esténként munka után is, itt terjednek a hírek, amelyek a városka életében fontosak.²⁶ Ha vendégek érkeznek Pulyára, akkor is ide invitálják őket a középpulyai magyarok. Felsőpulyán ugyanezt a szerepet a Gasthof „Zur Post”, vagy ahogy a helyiek a tulajdonos után nevezik, a Domschitz tölti be. Ez ad helyet bizonyos magyar rendezvényeknek; többek között a magyar karácsonynak is, vagy egyéb zenés, kulturális produkcióknak.

A lokális identitástudatról

„Szemben más nép- és nyelvcsoportokkal, az itteni magyarságból hiányzik a kifejezett kisebbségi vagy kisebbsérendűségi érzés. Az erőteljes asszimiláció dacára büszkék magyarságukra.”²⁷ Kommentár helyett szólaljanak meg a helyiek:

26 „Sokan mondják, hogy sokat járok kocsmába, de ha a kocsmába járok, sokat tudok.” (K. J).

27 Baumgartner, Gerhard: *6xÖsterreich, Geschichte und aktuelle Situation der Volksgruppen (Ungarn)*. 1995, 96. p.

Arra a kérdésre, hogy „Magyarnak érzi magát?” mindenkitől igenlő feleletet kaptam. „Igen.” (J. GY.), „Ah, én ősmagyar vagyok! Magyarnak születtem, magyarnak érzem magam mindenesetre.” (J. J.), „Felsőpulyán én nagyon örülök, hogy magyar ajkú vagyok, és büszke is vagyok arra, hogy magyar ajkú vagyok, mert tényleg stimmel az a közmondás, hogy ahány nyelvet az ember tud, annyi ember. Hálát adok az istennek, hogy tényleg magyar ajkúnak születtem.” (K. E.), „Magyarnak. Itt születtem, persze hogy osztrák vagyok, de a magyarhoz húz a szívem.” (K. J.)

A helyiek valóban büszkéek magyarságukra, büszkéek arra, hogy burgenlandi magyarok. Kötődésük nem a magyar kultúrához és a nyelvhez kapcsolódik, mint inkább a helyhez, amely valamikor a Magyar Korona része volt, s a múlt-hoz, hogy apáik több évszázadon keresztül a határt védő magyarok voltak. Így nemzeti identitástudatról nem, inkább helyi identitásról beszélhetünk. Sőt, mint a fenti egyik interjúrészletből is kiderül /magyar vagyok, de osztrák is vagyok/ a pulyai, de tágabb értelemben véve a burgenlandi magyarságra igaz a kettős identitás, az osztrák államhoz való lojalitás is.

A magyar kultúrához az idősebb korosztály a népzenei keretben kötődik.²⁸ Még ismerik a dalok szövegeit, de már nem gyűlnek össze danolászni, csak emlékeikben élnek a szövegek, s akkor elevenednek fel újra, ha egy Magyarországról hozott lemezen hallják az ismerős dallamot és szöveget. Azonban a múlté már a „három tánc”²⁹ hagyománya is, mint ahogy az 1970-ben alakult „Piroska” női néptánc-együttes is Pulyán. „Az ifjúság nem érdekelt a tradíciók ápolásában.” (K. P.) Hiszen nem adták át nekik a hagyományokat.

A nyelvet is kevesen beszélnek. Alkalmazkodva a többségi nemzet elvárásaihoz, keresve a jobb élet lehetőségét, nem volt rá szükség. Megjegyzem, hogy Pulya magyar ajkú lakosainak száma az elmúlt harminc évben nem csökkent rohamosan. Ez akkor fog bekövetkezni, ha kihal a magyarul tudó nemzedék, amely az utánpótlásról nem gondoskodott. A ma Burgenlandban magát magyarnak vallók (kb. 14 000) közül sem birtokolja mindenki a magyar nyelvet. Ez jellemzi a pulyai magyarokat is. Az aktív beszélők nyelvhasználatában még szerencsére hallani a több évszázadon keresztül megőrzött dialektus nyomait, amely szinte mindig keveredik a német hangsúllyal és német kifejezé-

28 Karal Viola pulyai zongora- és festőművész összegyűjtötte – járva házról házra – az 1960-as évek végén a régi fényképeket, amelyeken még láthatunk bőgatyás magyar népviseletbe öltözött pulyaiakat, láthatjuk az 1933-ban színjátszó fiatalokat. A hagyományokat őrizve az összegyűjtött anyagból és saját múltat idéző festményeiből többször rendezett időszaki kiállítást, bár az anyag egy állandó helyet is megérdemelne.

29 A pulyai búcsú alkalmából a középpulyai templom előtt a zenekar hagyományos módon kerिंगőt, foxtrotot és csárdást játszott, a falu fiataljai meg táncoltak. Többen itt mutatták be a közösségnek menyasszonyukat. A fiatalok akár meg is egyeztek előre, hogy ki kivel fog három táncot táncolni.

sek használatával.³⁰ A magukat magyarnak vallók tehát többségében kétnyelvűek, vagy már csak a német nyelvet beszélnek, vagyis minden burgenlandi, vagy pulyai magyarról a kétnyelvűség sem mondható el.

Az itt élőknek már korábban is megvoltak a maguk együttélési szokásai, 1921 után a történelem változtatott ezen. A mobilabb magyar hivatalnoki, értelmiségi réteg elmenekült, a gazdálkodó réteg maradt. Célja a túlélés volt. A pulyai magyarok ennek megfelelően alkalmazkodtak. A földműves létforma felbomlása után megszűnt a hagyományaihoz ragaszkodó zárt közösség is, s beköszöntött a többségi etnikum életét mintázó általános jólét. A pulyai magyarok ma is úgy fogalmazzák meg, hogy 1921-ig magyarok, 1921 után magyarnak érzik magukat, de osztrákok. Büszkéek magyarságukra, mégis erősen asszimilálódtak. A város köznyelve német, főleg Felsőpulyáé. Persze az itt élők ismerik egymást, tudják, hogy ki milyen nyelven ért, ennek megfelelően váltanak át többségi vagy kisebbségi nyelvre.

A magyar közösség nagyon toleráns. Ha több magyar van együtt, de csatlakozik hozzájuk egy horvát vagy egy osztrák, akkor németre váltanak. A horvátokról, akik mindig is kisebbségként éltek az adott területen, ez nem minden esetben mondható el. Ők nem feltétlenül cserélik le a horvátot németre. Egészen máshogy vélekednek kisebbségi jogaikról is, „harcolnak” értük és ragaszkodnak hozzájuk. A családon belül is fontosnak tartják a nyelvük továbbadását, noha a gyerekeik megtanulnak németül is.

„Azt is meg kell mondani, hogy a horvátok fanatikusabbak. A magyarok között nem talál olyan fanatikusot. Vannak a horvátok között olyanok, akik ragaszkodnak kisebbségi jogaikhoz, s ha hivatalba mennek, horvát nyelvű nyomtatványokat kérnek, noha tudnak németül, mert a munkahelyen németül kell beszélni. Ezt kívánják!!! Vagy a bíróságon tolmácsot kér..., a magyarok nem kérnek ilyet.” (K. J.)

Mit jelent ma Pulyán magyarnak lenni?

„Kisebbségek vagyunk. Hátrányunk nincsen, előnyünk sincsen..., vannak szép kulturális előadások...” (K. J.)

„Olyan állampolgár ma a magyar, mint az osztrák. A másik attól függ, hogy van, aki ezt felvállalja, van, aki henceg.” (G. I.)

A fenti megnyilatkozásokból az derül ki, hogy az itt élő magyarság abszolút lojális a többségi nemzethez. Korán felismerte, hogy boldogulásához szükséges a többségi nemzet nyelvének elsajátítása, mert így jut munkához, így tud érvényesülni, így tud tovább tanulni. Magyar nyelven a felsőoktatásnak nem voltak meg az intézményei.

30 Sajnos, a helyiektől visszahallottam: a Pulyán járó kutatók többször szóvá tették azt, hogy nagyon „csúnya” magyar nyelvet beszélnek, ami talán kismértékben, de befolyásolta a nyelvhasználatát.

„Nem kellett a magyar beszéd senkinek. Magyar beszéddel nem ment itt semmire.” (G. I.)

Ezért is nem tartotta feltétlenül szükségesnek az első nemzedék, hogy átadja anyanyelvét a másodiknak, illetve harmadiknak. Igyekezett beilleszkedni az osztrákok közé és aztán ezen csoport részének is tekintette magát. Míg gyermekkorában inkább a kisebbségi státusú magyarsághoz kötődött, és az értéket számára egy szűkebb környezet, a család képviselte, addig felnőtt korára az osztrákok iránt is kialakult benne egyfajta lojalitás, kettős kötődés.³¹ Ezért teljesen természetes, hogyha tud németül, akkor ne kérjen magyar tolmácsot, noha járna neki. A helyiek elmondása szerint a hivatalokban, üzletekben, bankokban mindig is dolgozott magyar ajkú, aki segített, ha valaki nem tudott németül (kivéve a hitleri időszakot, amikor börtön járt a magyar szóért), noha a magyar nyelv nem volt hivatalos.³²

„... de tudja, ha valaki idáig is ment a Városházára, és nem tudott németül, már idáig is magyarul segédkeztek neki, meg ezután is így lesz. Vannak, akik beszélnek magyarul is, és ellássák.” (M. J.)

Van-e jelentősége az ősszel kikerült magyar nyelvű helységnevtábláknak?

„Nincs sok jelentősége, mert mi idáig is békességben, nyugodtan éltünk egymással. Úgyhogy mi nem is érezzük azt, hogy magyar tábla van kinn. Mert mi eddig sem hagytunk magunknak diktálni, meg most se hagyunk. Meg ugye megálljuk a helyünket, így nyugodtan élünk itt.” (M. J.)

„Én szerintem ez nem a legfontosabb dolog. Ez optikának nagyon jó. Azonkívül az ilyesmi nem hoz a magyarságnak nagyon sokat. Ez nagyon szép gesztus a magyar vendégek felé, hogy itt magyar helynévtábla van. Szerintem sokkal fontosabb az, hogy visszajöjjen az a motiváció, hogy a magyarság tovább éljen. Ez az, amin mi most dolgozunk. (K. E.)

„Fel se tűnik. Pár politikus örült neki, hogy a tv-ben megnyithatta a táblát. Én örülök, hogy ez van... A magyarok jönnek és látják, itt van Felsőpulya, könnyebb nekik, az igaz, de hát...” (K. J.)

Az idézett interjúkból valóban látható a büszkeség. Az itt élő magyarság büszke arra, hogy magyar. Ez persze azokra igaz, akik valamilyen szinten beszélik is a magyar nyelvet. A vizsgált három generáció legidősebbje – akik az 1910-es, 1920-as években születtek – sem feltétlenül iskolai keretek között tanulták a magyart, legfeljebb az első négy osztályt végezték magyarul (*Volksschule*), illetve otthon a szülőktől sajátították el valamilyen szinten. Több interjúból kiderül, hogy a *Tolnai Hírlap* is sokat segített a tanulásban. Ehhez a két világháború alatt még viszonylag könnyen hozzá lehetett jutni, és

31 Fasold, Ralph: *The Sociolinguistics of Society*. I. köt., Blackwell, Oxford, 1984. In: Bartha Csilla: *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999, 61. p.

32 A magyar Burgenland magyar többségű településein (Felsőőr, Alsóőr, Őrisziget, Felsőpulya) 2000. október 1-jétől hivatalos nyelv.

a helyi plébánia is járatta. Ők még megismerhették a szülőktől, nagyszülőktől a népi hagyományokat, a magyar nótákat, esténként hallgatták az álomba ringató meséket.

A második nemzedék többnyire a szülőktől tanulta a magyar nyelvet, idegen nyelvként, a kommunikáció szintjén. A magyar kultúrához, hagyományokhoz nincs kötődése. A nyelvet vagy azért beszéli valamilyen szinten, mert a szülők tanították, vagy felnőtt korában tartotta valamiért fontosnak a magyar nyelv tanulását. A motivációt a legtöbb esetben a munkahely jelenti, a pénzkereseti lehetőség. Ez a második nemzedék, amely már nem rendelkezik biztos nyelvtudással, nem is adta tovább a magyar nyelvet. A harmadik nemzedék kevés kivétellel nem beszéli a magyart.

A következő részletek arra mutatnak rá, hogy az egyes családok átadták-e gyerekeiknek a magyar nyelv ismeretét:

„A feleségem német, a fiaim nem beszélnek magyarul. Az egyik 42 éves, ő most tanul. (...) Néha haragszok és azt mondom, hogy többet sose vennék el olyan asszonyt, aki nem az én nyelvemet beszéli. De a feleségem volt a kiválasztott, ő németül beszélt és így a gyerekek is németül beszélnek. Mindig azt mondom, apanyelv nincs, csak anyanyelv. ... Érdekes, a húgomat magyar férfi vette el, de a gyerekek német iskolába jártak, és otthon is németül beszéltek velük, hogy jobban menjen nekik. Magyarul csak egymás között beszélnek esetleg. Meg aztán röstellik, ha valaki nem beszél tisztán magyarul. (G. I.)

„Az én feleségem Középpulyáról egy magyar családból származik és perfekt beszél magyarul. Ezáltal a családban is igen sokat beszélünk magyarul. Nem tisztán, azt is meg kell mondani. Négy fiam van, a legidősebb, az perfekt beszél magyarul, a második az majdnem semmit és a harmadik és negyedik egy kicsit tudnak, tudnak másokkal összeköttetésbe kerülni, kivált a harmadik, aki egy vasüzembe dolgozik, ahol sok magyar van ..., s most mindig jobban azokkal most magyarul beszélnek.” (K. J.)

„A fiam az még tud írni, olvasni, de az unokák már sajnos nem.” (F. F.)

„Tudnak, csak kötelesség volt itt a német iskolába járni. A legfiatalabbik fiam az hároméves korában egy szót sem tudott németül, de kénytelenek voltunk német óvodába beíratni, hogy mire iskolába megy, tudjon valamit... Az unokák között most már horvátok is vannak, de azokat is németül tanítják. (Mindkét lányomnak a férje horvát.)” (F. F.)

„A feleségemmel magyarul beszélünk, a gyerekekkel is, tudnak mind a kettő, két lányom van. Az unoka, az majd tanul magyarul is, az gimnáziumba jár majd az elsős osztályba...” (F. F.)

A pulyai interjúk során nem találok etnikumok közötti konfliktusos szituációkkal. Következik ez abból is, hogy a magyarság abszolút alkalmazkodó és konfliktuskerülő. Célja a túlélés volt. Nem is volt kitéve atrocitásoknak, nem kellett védekeznie, tulajdonképpen nem tiltották a magyar nyelv használatát – a már említett kivételtől eltekintve –, legfeljebb nem is nagyon propa-

gálták. A helyiek konfliktusként egy-két csínyre emlékeznek csupán. Mint hógolyózás a horvátokkal, kődobálás a csávai német ajkúakkal egy bizonyos földterület miatt, illetve, ha voltak is konfliktusok, annak érzelmi okai voltak:

„Mink birkóztunk. Búcsúkor volt veszekedés a horvátokkal főleg. Azok jöttek a késsel mindig bicskázni. Nagyon szerettek a késsel dolgozni. A magyarok általában nem, mi nem voltunk olyan veszekedősek. Főleg lányok végett,... benne volt a vérükbe a horvátoknak.” (J. GY.)

Manapság van-e valamilyen ellentét?

„Mi nem tudunk róla...” (J. GY.)

„Nem mondhatnám...” (G. I.)

„Nem, nem, itt a helyzet inkább az, hogy a lakosság nagyon gyorsan asszimilálódott, úgyhogy ebből a helyzetből nem volt semmiféle komplikáció, sajnos – azt kell mondanom... ami a magyarságot illeti, minden német ajkú akceptálja a magyar ajkúakat. Nem volt semmiféle ellenszó. Ami nem minden helyzetben pozitív, mert csak azt bizonyítja, milyen mikrók lettünk mi itt, Felsőpulyán. (K. E.)

Tudatos erősítések, rendezvények, előadások

A város helyi magyar kulturális életének fenntartása 4-5 lelkes ember áldozatos munkájának eredménye. A magyar rendezvényekre mégis van érdeklődés. Ilyenkor az a bizonyos magyarul még viszonylag jól beszélő első nemzedék mindig lelkes nézőközönséget alkot, akár német vagy horvát ajkú feleségével együtt. A második nemzedék jelenlétét pedig a gyerekek jelenléte motiválja. Gyakran német ajkú gyerekek is szerepelnek, mert a szülők esetleg gazdasági, üzleti kapcsolataik miatt fantáziát látnak a magyar nyelv tanulásában. A programok változatosak; a zenés estektől a tudományos konferenciáig széles a skála, minden szellemi igényt kielégítenek. A helyi szervezők felismerték, hogy a gyerekek nevelésére kell különös gondot fordítani, megismertetni és megszerettetni velük a magyar nyelvet ahhoz, hogy majd a későbbiekben is kedvet érezzenek a tanulásához.³³

33 A tavalyi évben pl. mesemondó és népdaléneklő versenyt rendezett a Magyarok Kulturális Egyesülete a soproni Benedek Elek Főiskolával közösen a főiskola névadójának emlékére. A versenyen részt vettek a magyar többségű települések iskoláiból a gyerekek több korosztályból kb. ötvenen. Hasonló megmérettetésre adott alkalmat a bécsi megrendezésű Petőfi-szavalóverseny, vagy a kismartoni „Prima la Musica”-komolyzenei verseny is. Az 1991 óta immár hatodszor megrendezésre kerülő „Kufsteini találkozónak” Felsőpulya adott otthont 2000-ben is. (Előtte 1998-ban.) A találkozót „Mit ér az ember, ha magyar?” címmel hirdették meg. A tanácskozásra a Kárpát-medencéből és Nyugat-Európából érkeztek magyarok. 2000 májusában pl. a pulyaiak Kányádi-estet szerveztek a Városháza dísztermében, amely csaknem megtelt. Az erdélyi magyar író is megtisztelte jelenlétével az estet. A helyieknek nagy élmény volt, hogy Kányádi

Hagyományosan minden évben megrendezik a magyar karácsonyt, amelyre vagy Magyarországról hoznak anyagot a pulyaiak, vagy a helyi óvodások és iskolások magyarul tanuló csoportja készül műsorral. Ez tipikusan magyar rendezvény, amelyen a magyar közösség összegyűl. A felkészítést mindig a magyar nyelvet tanító tanárok vállalják magukra. Az est lebonyolításában a magyar kultúregyesület helyi szervezete segít.

Összegzés

A helyi magyar közösség sokat vár a jövőbeli EU-tagságtól. Bízunk abban, hogy a határok megszűnésével újra egy régiót alkothat a burgenlandi és nyugat-magyarországi térség, élénkebbek lehetnek a kereskedelmi, gazdasági és kulturális kapcsolatok, s ez a helyi magyarságot és az osztrák lakosokat is motiválja majd egymás nyelvének megtanulására. A vasfüggöny megszűnése óta a határ nem jelentett többé problémát a kapcsolatok ápolásában, ezt mindkét fél ki is használta. Felélénkültek a turisztikai, a családi és a gazdasági kapcsolatok. Pulyán a magyar nyelvet kötelező tantárgyként tanulhatják a gyerekek az iskolában. Délutáni foglalkozásokon a felnőtteknek is van rá lehetőségük, s ezt az osztrák etnikumhoz tartozók használják ki leginkább. Lassan, de kezd megnőni a magyar nyelv presztízse is.

A békeszerződések után a burgenlandi szórványmagyarság egyre inkább magára maradt. A két világháború között még zavartalanul átjárhattak dolgozni, tanulni a magyar gimnáziumba, tarthatták a családi kapcsolatokat. A náciizmus, a szovjet megszállás és a vasfüggöny miatt a kapcsolatok fokozatosan megszakadnak az anyaországgal. Egyedül az ausztriai magyarságnak nincs külön képviselője a MÁÉRT³⁴ szervezetében, bár ez a mondat pontosításra szorul, mert eddig a Magyarok Világszövetsége Nyugati Régiója képviselte összevontan a nyugati magyarság érdekeit, s az 1098/2000-es kormányhatározat szerint a jövőben a megalakulóban lévő Nyugati Magyar Tanács fogja ugyanezt a szerepet ellátni.

A rendszerváltás óta az a négy település, ahol a magyarság még 20-25%-ban jelen van, küzd fennmaradásáért, és igyekszik jó kapcsolatokat kialakítani a határ menti városokkal, azok felsőoktatási intézményeivel, kö-

idelátogatott. Minden érdeklődőt a helyi kétnyelvű polgármester, Kulmann Ernő köszöntött nagy vendégszeretettel. Az esten elhangzottak történelmi előadások, népzenei produkciók, és természetesen a helyi óvodások is felléptek: megzenésített Kányádi-gyermekverseket adtak elő. A rendezvényen nem csak magyar ajkúak vettek részt. Németre lefordított ismertetővel és kétnyelvű konferálással segítették a megértést. Az őszi folyamán egy szegedi társulat adott elő operettrészleteket, amelynek szintén nagy sikere volt.

34 Magyar Állandó Értekezlet.

zös rendezvényeket szervezve magyarországi településekkel, iskolákkal. Leg-
alább ilyen fontos lenne még jobb kapcsolatot kialakítani a burgenlandi és bé-
csi magyarság között is. Szükség lenne a médiában a népcsoport, de a
többségi nemzet nyelvén is minél több pozitív hangú bemutatkozásra. Olyan
rendezvényekre, kulturális élményekre, amelyek az igényeknek megfelelnek.

Aktívabban kellene szerepelnie a burgenlandi magyarságnak a politikai
életben és különféle szervezetekben. A legfontosabb teendő a magyar nyelv
használata lenne a kétnyelvű családokban és egyéb közösségekben.